

UKRADENÉ POVĚSTI

ilustroval
Petr Válek

Milan Valenta

Milan Valenta

UKRADENÉ POVĚSTI

Ilustroval
Petr Válek

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu nebo v aplikaci. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření, je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

© *Milan Valenta, 2020*

Illustrations © *Petr Válek, 2020*

Maps © *Jakub Konečný, 2020*

© *Carpe diem, 2020*

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-301-0

ISBN 978-80-7487-302-7 (pdf)

Bylo – nebylo...

Stalo se zvykem psát v úvodu knížky, že autor prohlašuje na svou čest, že všechny události v knize jsou smyšlené a že jakákoliv podobnost se skutečnými, živými či mrtvými, osobami je čistě náhodná, ale... Kdo zná náš kout Hané, ví, že napsat něco takového byla by čirá lež.

Takže: Bylo – nebylo...

Ale nejspíš bylo.

Haló, haló, mládeži... No ano, vy! Vy školou povinní i vy ve věku penzionovaných školníků. Zvu vás na putování mým rodným krajem – tak trochu současností, trochu historií, ale především vyprávěnkami a pověstmi tam od nás, z horního koutu Hané.

A proč ukradené pověsti? Inu, nejen pro tu ukradenou lišku Bystroušku (o kteréžto zlodějně se záhy dozvíte). Také proto, že my, spisovatelé, jsme nepolepšitelní zloději. Nepokradeš – přikazuje sedmé z deseti přikázání božích snesených z hory Mojžíšem (však ho najdete v betlému lišky Bystroušky také), ale nemůžeme si pomoci, je to holt naše přirozenost už od nepaměti – Shakespeare vykrádal antické autory, my vykrádáme Shakespeara (anebo Londona, Jeroma, Mrštíky, Vančuru...). Leč ruku na srdce – nač vymýšlet stále něco nového, když všechno je obsaženo už v tom starém: láska, nenávisť, hamižnost a obětavost až za hrob, touha po moci nad někým a touha někomu pomoci...

Žijeme zkrátka tytéž příběhy, jsme to pořád my, jenom tváře máme jiné. Se stejnou vášní jako před staletími se zmocňujeme žen a poddáváme mužům, sníme stejné sny a po stejných cestách spějeme k cílům, jež se nemění, co svět světem stojí. To jen občas se tváříme, jako bychom tudy šli první a jediní.

A co je k takovému putování zapotřebí? Nepotřebujete ani dobré boty, ani batůžek se svačinou, stačí jen vlastnit hoblinu z království imaginace. Přestože do této destinace nejedí žádná cestovní kancelář, není tak těžké se tam dostat. Poradím vám. Z našeho náměstí se dáte severní branou dolů k vodě a pak pořád rovně podél potoka až k čističce odpadních vod. Za psím útlukem zabočíte vlevo a pak už jen jdete... a jdete... a jste tam.

Anebo taky ne. Záleží na tom. Někdo tam jde celý život a nedojte. A jiný ani pořádně nevystřčí frňák ze dveří – a je tam.

Tak či onak, na cestu se mohou vydat úplně všichni – ajťáci i bezdomovci, krpatí i olbřímí, bachratí i vyžlovití, barevní či bílí, prsatí i placatí jako Země ve svých počátcích, ti s tvářičkou jako z růže květ i ti pyskatí s růží na kůži. Tak proč to nezkusit. Taková hoblina pro štěstí se v životě vždycky šikne.

I.

„Tož, chlapi, je to tak, okradle nám leško Bestróško!“

„Šmarjá, Jardo, a kdo?“

„A odkud?“

„A kdy?“

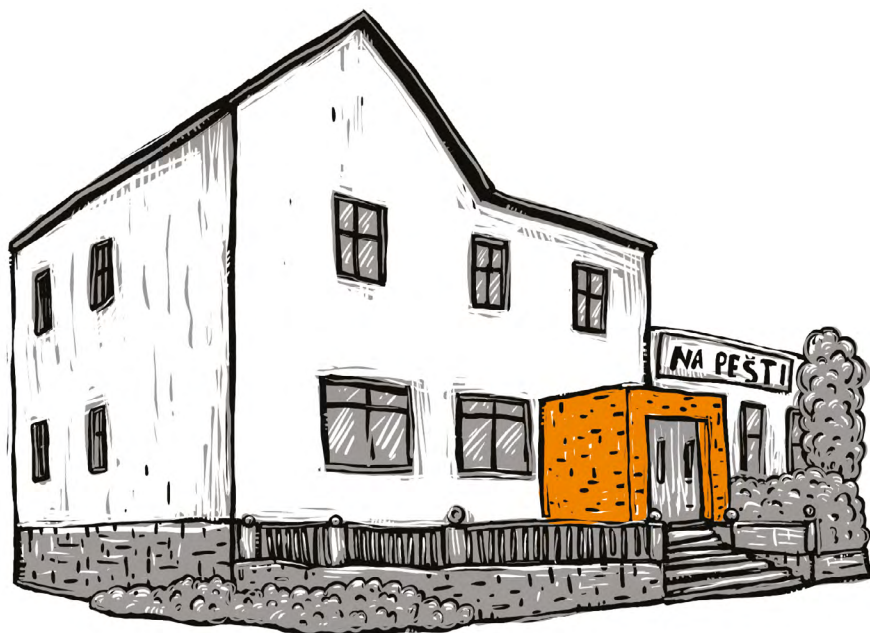
„Tož sakra, chlapi, ve se ptáte jak mali Jardí. No přece od nás! A kdo, kdo asi?! No přece ti zpropadeni Brňáce! Šak je to ož dlóho, ale já se s tém neporychtoval dovčelko. Bel sem se kóknót v tem jejich údolí a haňba mě leštěla přes celó hobo, deš sem viděl to jejich myslevno. Pré tam to šecko začalo! Tak hóby s octem tam začalo! To jenom ten jejich Těsnohlédek to tak zaonačel, že včel si všeci meslijó, že naše Bestróška je z bilovickyho údolí a né tod'ká ze Stříteže.“

V příšeří bývalé formanské krčmy od nepaměti zvané Na Pešti seděli u stolu tři muži. Společně jim táhlo na dvě stě a nějaký ten křížek navrch, tedy žádné podržtašky, jak se v kraji říká zelenáčům, co neví, zač je toho loket. Každý ze stolovníků nesl hrdě na hřbetě tu svou kopu, chlapi světa znalí, přestože s kořeny hluboko vrostlými do krajiny ubíhající po pravém i levém břehu řeky, po níž země nesla svoje jméno: Morava.

Takto se scházeli odjakživa – aspoň jim to připadalo. A tak je tu také všichni znali a vídali. Ten, co se rozčiloval, byl místní řezbář, a třebaže Hanák jako poleno, co měl na sobě, to hanácký kroj rozhodně nebyl. Spíše to vypadalo, jako by mu praotec jeho cechu – Mistr z Levoče – odkázal část svého šatníku: širák s pavím perem, jenž šel odhodit v krčmě na věšák, stejně jako v dál na jevišti místních ochotníků dávajících kus o šermíři z Bergeracu. Však taky kord se houpal u dveří hned vedle širáku, zatímco opasek s tepanou sponou, kam bylo možno zbraň zavěsit, obepínal mohutné tělo v kamaších ukončených fortelnými jezdeckými botami. Rozhalená halena spíš nehalila než halila zarostlou hrud' zdobenou těžkým templářským řetězem páchnoucím střelným prachem a olovem. To braši od stolu více než střelným prachem voněli terpentýnem a na šatech jim bylo tu a tam možno objevit skvrnku od olejových či temperových barev, která dala tušit jejich řemeslu.

„Nech to být, co ož s tém včel,“ mávl rukou druhý ze tří kumpánů a ten třetí jen přitakal: „Bať, bať, hlavně že nám šmakoje. To chce klid a nohe v teple, Jaryne,“ pravil a blahosklonně se rozhlédl lokálem prostoupeným

klidem i teplem sálajících radiátorů. Za okny, kterými bylo možno vidět zámecký park a dál na horizontu v náručí kopců majestátní hrad řádu německých rytířů, přebíral vládu nad krajinou podzim, a tak to ze strnišť od Stříteže studeně profukovalo a na staré zemské silnici nebylo ani živáčka. Zato v lokále vonělo svařené víno se skořicí a panovala ta správná dušičková pohoda... Tedy až na tu zatracenou lapálii s ukradenou liškou.

„Anebo Janáček! Ten zas pré že Bestróška se narodila jak von – v Hokvaldech. To je jeden jak... jak...“ docházela slova rozhořčeným ústům.

„...to je jak jeden za osmnáct a druhé bez dvou za dvacet,“ přispěchal mu na pomoc ten z malířů, který nosil fousiska udělaná jako z té samé oficíny co řezbář a byl znalý přísloví, neboť jich za svůj život nemálo vypo-dobil po stěnách místních hostinců.

„...to je jeden jak druhé,“ blýskl po něm očima řezbář a napil se z poháru:

„Ale ať se na to kókáme, z jaké chcem strane, tak je to... to...“

„...prašť jako uhoď!“ helpnul mu opět ten s příslovím, ale asi to nebylo to pravé ořechové, protože se kumpán zakabonil.

„Tak je to prachspostá zlodějina! Deť já si to leško pamatojo ešče jako klok!“

„Nepovídé!“ druhý nato. A ten třetí:

„Povídé!“

„To mě fotr jedná vezl takhle po ráno na dvěšřpadesátce okolo Dóbrave, z lesa se zrovna kóřelo jak z čerstvyho hovna, všode voněle podborováke a fotr povídá: Kóké, jak to z teho křáko vali. To si tam Bestřóška nésřpiš kochřti to svó hóbovko. Tož sme se poticho prosměkle na palóček, a rychřtyk! Na pařezo seděla leřka Bestřóška, pchala se jetrnicó a zapijela jo šlehovicó z lořřěckyho poháro. Prisamboho, tak mně fotr hlásel, co merči, protože já bel eřřě malé smrad a přes to rořči sem nedohlidl, ale fotr bel švec. A ti nikdá nelžó! Já so vám tak nazřřekané, že narazet včel na nejakyho Brňáka, tak mo povim, co si za klobók nedá!“

Jen to dořřekl, jako z udělánř zastavilo před Peřřtř auto s brněnskou poznávacř značkou. Postarřř manželřký pár vřtoupil do lokálu a sluřně se pozdravil s kelnerkou krev a mlřko. Jeřřě nestačil usednout, už byl u nich menřř z malřřů a slovo dalo slovo: „Pěkně u nás vítáme. A zkama že jřte? Jaryne, prý že z Krpole. To je čřtvřř v Brně, né?“

„Brno? Neznám! To je kde?“ zvedl se ze řidle hrozivě vypadájřř řezbář, jehož muřketýřřský řat manželé zaregistrovali až nyní v celě jeho tělesnosti.

Smáli se oba malíři: „Ale, Jaryne, to je taková díra na jih od Loštic.“

„Ešle ste z Brna, tož vám neco povim, co si za klobók nedáte!“ trčely bojovně divously pod hrozivě koulícíma se očima. „Dež vám tam na radnice visi krokodél, to eště neznamená, že můžete krast leške! A včel poslócháte, či je leška, ešle vaše, nebo naše!“

Rezbár s teatrálním gestem skočil na pódium v rohu lokálu, kde o pouťích vyhrává kapela, uklonil se jak na školní besídce a spustil: „Jaroslav Beneš: Leška Bestróška.

*So já leška nadaná,
všema mastma mazaná.
Jidlo, piti ráda mám,
občas nekemo take dám.
Svoje stezke tade mám,
tvaružke si ráda dám!*

Haló, Brňáce, to není šecko. Kde otěkáte? Včil přende to hlavni,“ seskočil z pódia básnivý rezbár a pronásledoval vyděšené manžele, kteří hledali – jak trefně poznamenal malíř příslovím –, kde tesaři nechali díru.

*„Nepohrdno jetrničková,
zapijo jo slivovičková.
Všode se toť o mně mlovi,
nikdo mě však neolovi...“*

Není známo, zda manželé z Králova Pole (to je brněnská čtvrť, to už víme) vládli hanáčtinou. A zda vůbec pochopili něco z toho, co se dělo. Jisté je jenom to, že jak rychle do lokálu vstoupili, ještě rychleji ho opustili. Ještě když horempádem naskakovali do auta, nesl se za nimi závěrečný verš řezbářovy poemy:

*„Tak zas nekde nashledanó
na to našo krásno Hanó!“*

Ti Brňáce néjenom že kradó leške, ale nerozomijó ani básnění, mor a cholera na ně,“ pohoršeně si odplivl řezbár a vrátil se na své místo, kde nad něčím zadumaně špekuloval. Špekuloval, špekuloval, až po chvíli plácnu

dlaní do stolu, že to dalo ránu, jako když o silvestru špunt vyletí z láhve. Však ten nápad za šampaňské taky stál:

„Ož sem na to kápl, chlapi!“

„Na co, Jaryne?“

„Jak vrátit Bestróško dom.“

„Nepovíde!“

„Povíde!“

„Tož posloucháte – já so řezbář a vy kumštěři! Me sme me a me se nedáme!“

„Pic kozu do vazy. A to je všeco?“ čučeli kumpáni na řezbáře jako tum-pachoví.

„Rychtyk. Oděláme naši Bestróšce taková agitaco, že se na ňo bodó chodit divat ledi ze šeroka daleka! Ve bodete malovat a já řezat.“

„A co?“

„No betlém přece. Betlém leške Bestróške!“

A bylo vyšpekulováno.

V radostném rozpoložení nad nápadem, co jim vytrhne trn z paty a Brňákům lišku ze zajetí, si kamarádi objednali další várku svařeného. A pak ještě po šampri slivovice, kterou by nepohrdla ani mlsná liška Bystrouška. A pak ještě jednu do druhé nohy. A protože více noh neměli, tak tu poslední na dobrou noc. Nakonec ale přece jen nadešel čas, kdy bylo třeba vyjít do mrazivé noci a po staré silnici, která ještě pamatovala formanské vozy svážející na olomoucké trhy voňavé tvarůžky, se vydat k městu ležícímu od Pešti, co by kamenem dohodil a zbytek došel pěšky, jak poznamenal jeden z malířů. A my už víme, který.

Intermezzo

Jako kdyby se nikdy předtím neviděli. Seděli ve ztichlém lokále Na Pešti pod obrazem Tařounova vyobrazení poštovské krčmy z časů dávno minulých, na níž se nahotinka s mohutným pozadím v popředí opírá o šíji mohutného valacha... Ona, s obarvenou kšticí vrkočů a v letních šatičkách jak z oříšku královny Mab, usrkávala decinku bílého, on, mládenec jako ze škatulky, s prošedivělými skráněmi, mlsal hanušovickou jedenáctku. Venku v hospodské zahradě to hučelo cyklisty, nedělními rodinkami s načančanými ratolestmi, luřtáky a penzisty ve svátečních hopsafráccích, v nichž se před staletími ženili, ale ve ztemnělém lokále panovalo líné příšeří a klid měřený bzukotem malátné masařky těžce nalétávající k oknům na způsob rolujícího bombardéru B-52. Byl jeden z těch dnů pozdního léta, kdy slunce nepozorovaně padá k horizontu, ztrácí na síle, ale ještě příjemně hřeje, vzduch je plný příslibů věcí příštích a všechny vůně krajiny stékají do mísy údolí, jež voní jak medovinou naplněný loštický pohár. Ten stejný, ze kterého pil nesmrtelný Hieronymus tak vášnivě, až se ocitl v zahradě rajských rozkoší (pohár prokazatelně, čert ví, zda Hieronymus).

„To je ale pěkná sprostáčina, vidíte, slečno?“ polkl muž jako ze škatulky hlt piva, bradu vysunutou k obrazu s nahotinkou.

Jak řečeno, podvečer byl prosycen letními vůněmi. Ale bylo tu ještě cosi jiného, jakási dráždivá esence ukrytá v druhém plánu, tajemná předzvěst okamžiku, který není zjevný, ale je... Jsou zkrátka dny, které lehkostí bytí ční nad ostatními, aniž by našinec tušil, v čem to vězí. A tohle byl jeden z nich.

„Ale ta blondýnka se malíři vyvedla,“ špitly pečlivě obarvené vrkoče.

„Nepochybně, zvláště to její vyšpulené todlecto.“

„Vždyť co na tom, dneska je to úplně normální,“ tiše namítla a muž si povšimnul, že lehce ráčkuje.

„No jestli jste náhodou malíři nestála, když to tak bráníte,“ pravil s lišácky přivřenýma očima, což – jak kdesi vyčetl –, dodává tváři světáckého výrazu.

„Jejda, vy jste ale...“

„No co jsem?“

„Ále! Schválně neřeknu.“

„No schválně řekněte, když už jste to nakousla. Copak jsem?“

„Když to tedy chcete slyšet...“

„Chci.“

„Dobře, tak já vám tedy řeknu, co jste!“

„Tak prosím, co jsem?“

„Jste vy ale... jeden!“

Teplem malátná masařka B-52 konečně našla, co hledala, a větračkou okna vyletěla z lokálu, takže už neslyšela, co na to mládenec jako ze škatulky. Nicméně podvečer, stejně jako konverzace pod Taťounovou nahotinkou, šel kupředu zvolna a hladce obratce, ruku v ruce s denní dobou. Stejně tak ruku v ruce vyšli s pokročilým časem do osvěžujícího vánku ti od obrazu, okouzlení večerem, jeden druhým, náhodným setkáním, při kterém, jak dobře vědí kýčovití literáti, dech okouzlených splývá s večerními stíny ve vesmírném tepu věčnosti...

Vešli na pěšinu roubící lán zlátnoucího obilí. A jako by vstoupili do staré pekárny, co stávala před městskou branou, tak prudce a žádostivě to zavonělo chlebem. Blížil se čas sklizně. Jó, obilné lány jsou hanácké moře, napsal kdysi kterýsi našinec, jehož jméno se ve škole nezkouší. Zkrátka jak tak kráčeli bok po boku a ruku v dlani po břehu hanáckého moře, přišlo mládenci jako ze škatulky, že by...

„Poslyšte, slečno, a nemohla byste tam v tom obilí, no... jako ta z obrazu...“ zaprosil.

„I vy jeden! No... tak dobře. Ale otočte se.“

Když pak pohlédl zpět do polí, spatřil na obloze měsíc vyšpulený jak z pokladnice národního písemnictví a pod ním ještě jeden vyšpulenější v obilí a říkal si, že něco tak spanilého v životě nezažil a do smrti smřoucí už nezažije.

Kráčeli městu vstříc, všem těm chalupám, pak domům a nakonec pane-lákům převalujícím se před nimi v mihotání světél. Kráčeli bok po boku s prsty vzájemně propletenými, až došli k první předměstské chalupě. V zahradě s povaleným plotem, přemoženi chvílí, ulehli hlavami k sobě v posečené trávě. Široce rozevřenýma očima sledovali dění na ztmavlé obloze, vpíjeli se do nekonečna nekonečnějšího smrti, do ticha rozlitého v krajině, když vtom zavržaly dveře stavení, ke kterému zahrada přiléhala.

„Co tu chcete, to je soukromý pozemek, ať už vás tu nevidím!“ dodával si dědek na zápraží kuráž sukovicí sevřenou v ruce.

Ani se po něm neohlédli, s očima upřenýma do vnitřního vesmíru se tou-lali ruku v ruce po hvězdách. Dědek chvíli rozpačitě šťoural sukovicí do měkkoty, a když se nic nedělo, zmizel zase v domě.

Skrze záclonu pozoroval ty dva blázny jeho věku, jak leží v posečené trávě, držíce se za ruce jako děti. A pak mu to nedalo, aby opět nevyšel na zápraží s dekou v ruce:

„Nate, od země jde syrovina, dejte si to pod sebe, ať neprochladnete.“

II.

No jo, ono se řekne betlém! Ale vyřezat betlém, aby za něco stál, to je práce jak na kostele. Když už je řeč o kostele, tak v Mohelnici u svatého Tomáše, biskupa z Canterbury, mají jeden přes celou kapli, majstrštyk, na který se chodí dívat poutníci až z Jevíčka. Taky ale na něm makaly dvě generace řezbářů, zatímco já, hm, já už jsem na penzi a to, co mám před sebou, je jistotně kratší písnička, než jakou jsem zpíval za starých časů. A ten převít čas neposhoví a neposhoví, běželo řezbáři hlavou, když v dílně bral do rukou lipový špalíček a dláto.

Od čeho se jenom odpíchnout, čím začít? dupal řezbář a přitom odlupoval ze špalíčku malé hoblinky. No, každý betlém má – kromě svaté rodiny ve chlévě – kupu postavíček z lidu: kováře, jak buší do železa, formana práskajícího na kozlíku bičem, krejčího s žehličkou a švece na verpánku... Špekuluje, přitom řeže, řeže a tu vidí, že jeden takový švec mu zrovna roste

